

KS. WALDEMAR WITOLD ŻUREK SDB* – LUBLIN

PARAFIA FARNA ŚWIĘTYCH JOACHIMA I ANNY WE WŁODZIMIERZU WOŁYŃSKIM W ŚWIETLE OPISU Z 1864 ROKU

Streszczenie

Parafialny kościół farny we Włodzimierzu Wołyńskim zapoczątkował swoją historię w połowie XVI wieku, jako drewniany, następnie murowany, który był trzykrotnie trawiony przez pożar: w 1736, 1800 i 1833 r. Posługę pastoralną w tym kościele spełniali od 1751 r. kapucyni mieszkający w klasztorze przy kościele. Po skasowaniu klasztoru kapucynów przez władze carskie w 1832 r., w czasie represji popowstaniowych, opiekę nad parafią przejęli księża diecezjalni. Parafia przetrwała II wojnę światową. W 1958 r. została zlikwidowana przez władze komunistyczne. Świątynia wróciła do katolików w 1992 r. Duszpasterstwo prowadzi karmelici trzewickowi.

Słowa kluczowe: Włodzimierz Wołyński; kapucyni; historia Kościoła; historia diecezji łucko-żytomierskiej; inwentarze kościołów parafialnych

Wizytacje kanoniczne były podstawowym elementem kontroli działalności kościołów i parafii oraz należących do nich majątku przez biskupów. Podczas lustracji badano również poziom umysłowy, obyczaje oraz życie religijne duchowieństwa i wiernych. Ich znaczenie wzrosło po Soborze Trydenckim, który bardzo duży nacisk położył na systematyczne przeprowadzanie wizytacji przez biskupów w diecezjach. Miały być one jednym z głównych narzędzi wprowadzania reformy soborowej poprzez kontrolę instytucji i obiektów kościelnych oraz ich reaktywację lub rewindykację. Szczególne znaczenie miały wizytacje w rozległych diecezjach obejmujących tereny zamieszkałe przez wyznawców innych

* Ks. Waldemar Witold Żurek SDB – dr hab. historii Kościoła, prof. KUL w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych
e-mail: waldemar.zurek@kul.pl
<https://orcid.org/0000-0002-5602-5077>

religii lub obrządków¹. W Rzeczypospolitej jedną z nich była diecezja łucka, która po rozbiorach znalazła się w na terenie zaboru rosyjskiego. Od 1798 r. została połączona personalnie poprzez osobę biskupa ordynariusza z diecezją żytomierską. Odtąd obydwie diecezje miały wspólnego biskupa ordynariusza, ale odrębne instytucje diecezjalne, np. seminarium duchowne, kapituły, kościoły katedralne itp. W latach 40. XIX wieku na skutek nacisku władz carskich biskup łucko-żytomierski Michał Piwnicki przeniósł swoją siedzibę wraz z instytucjami diecezjalnymi² z Łucka do Żytomierza.

Jednym z większych miast diecezji łuckiej był Włodzimierz (rus. Wołodimer; łac. Vladimiria, Vloderia, Lodomeria), który pod koniec XIX wieku miał status miasta powiatowego w guberni wołyńskiej. Położony był na prawym brzegu rzeki Ług, na terenach błotnistych z przedmieściami: Zawale, Załuże i Zapiatnickie. W mieście obok cerkwi św. Bazylego Wielkiego, zbudowanej prawdopodobnie przez księcia Włodzimierza w 992 r., monasteru męskiego z cerkwią Narodzenia Jana Chrzciciela (d. kościół jezuicki), cerkwi św. Mikołaja Cudotwórcy z 1780 r., istniał parafialny kościół rzymskokatolicki pw. śś. Joachima i Anny. Świątynia została wybudowana w 1752 r. na miejscu pierwotnego kościoła z połowy XVI wieku³, z fundacji biskupa kamienieckiego Adama Woyna Orańskiego⁴, który ją też konsekrował. Po pożarze w 1800 r., który strawił dach kościoła, odbudowany został staraniem proboszcza ks. Tomasza Zdebińskiego. Kolejny pożar w 1833 r. zniszczył świątynię i zabudowania kościelne. Jeszcze w tym samym dziesięcioleciu został odbudowany z pomocą biskupa łucko-żytomierskiego Michała Jana Piwnickiego i parafian⁵.

Opiekę na kościołem farnym przejęli kapucyni, których klasztor usytuowany był w sąsiedztwie świątyni. Zakonnicy ze szczególną troską prowadzili kierownictwo duchowe poprzez sakrament pokuty. Ich klasztor został skasowany przez władze carskie w 1832 r. w ramach represji po powstaniu listopadowym, a ostatecznie rozebrany na początku XX wieku. Parafia katolicka funkcjonowała we Włodzimierzu Wołyńskim do zamknięcia przez władze komunistyczne w 1958 r. Kościół został zdewastowany i przeznaczony na cele świeckie. Odzyskana przez

¹ M. Sitarz, *Wizytacja*, w: *Encyklopedia katolicka* (dalej: EK), t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 737-378; S. Litak, *Wstęp*, w: *Akta wizytacji generalnej diecezji inflandzkiej i kurlandzkiej czyli piltyńskiej z 1761 r.*, Toruń 1998, s. IX-X; A. Hamryszczak, *Canonical visitations as a historical source*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 105 (2016) s. 53-62.

² B. Modzelewska, *Łucko-Żytomierska Diecezja*, w: EK, t. 11, red. E. Ziemann, Lublin 2006, kol. 603-604; też, *Łucka Diecezja*, w: EK, t. 11, kol. 591; M. Dębowska, *Diecezja łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2014.

³ J. K[rzywicki], *Włodzimierz*, w: *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego*, t. 14, red. B. Chlebowski, Warszawa 1895, s. 169.

⁴ Wojna Orański Adam Sylwester (1697-1778) – biskup, kanonik łucki i kamieniecki. Urodził się we Włodzimierzu. Święcenia kapłańskie przyjął 24 lutego 1720 r. Dnia 18 grudnia 1730 r. został mianowany przez Klemensa XII sufraganem diecezji kamienieckiej. Sakrę biskupią przyjął w 1731 r. Od 1741 r. był proboszczem we Włodzimierzu, gdzie w 1752 r. ufundował kościół śś. Joachima i Anny. Tam zmarł. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, s. 323.

⁵ B. Modzelewska, *Włodzimierz Wołyński*, w: EK, t. 20, kol. 811-812.

katolików świątynia została poświęcona dnia 3 stycznia 1992 r. W parafii śś. Joachima i Anny duszpasterzują karmelici trzewickowi⁶.

Ze względu na zniszczenie i rozproszenie archiwaliów kościoła farnego we Włodzimierzu Wołyńskim po zamknięciu świątyni w 1958 r. publikacja zachowanej wizytacji z XIX wieku jest niezwykle cenną inicjatywą, ponieważ wprowadza do obiegu naukowego źródło dotychczas nieznanne. W edycji dokumentu korzystano z instrukcji wydawniczej K. Lepszego⁷.

Opis zewnętrzny źródła rękopiśmiennego

*Opis Kościoła Parafialnego. Rzym Katolickiego. Fary Włodzimierskiej z 1856-ego roku po 1861 rok*⁸ to dokument składający się z dziesięciu kart o wymiarach 318×208 mm, mający miękkie okładziny oklejone papierem, wykonany w technice marmurkowej (kolor czarny z delikatnymi brązowymi żyłkami).

Na przedniej okładce znajduje się ozdobny papierowy szyldzik z napisanym odręcznie tytułem oraz sygnaturą P42-10. Rękopis złożony jest z jednej składki zszytej lnianymi nićmi. Dokument ma dwadzieścia paginowanych stron z cienkiego papieru czerpanego. Tekst jest w języku polskim, napisany brązowym atramentem. Stan zachowania manuskryptu w 2018 r. jest bardzo dobry.

TEKST

„Opis Kościoła Parafialnego Rzym. Katolickiego Fary Włodzimierskiej z 1856-go roku po 1861 rok”

Opisanie Kościoła Parafialnego Rzymsko Katolickiego farnego Włodzimierskiego pięciu lat od pierwszego stycznia 1856 roku po dzień 1 stycznia 1861 roku z polecenia władzy diecezjalnej dnia 20 lipca 1864 roku uczynione.

Artykuł 1

Opisanie kościoła

Kościół farny parafialny włodzimierski liczący się po stracie w klasie 4°, położony w mieście powiatowym Włodzimierzu kaziennym¹⁰ odległe od miasta Gu-

⁶ *Kościół św. św. Joachima i Anny we Włodzimierzu Wołyńskim*, <http://włodzimierz.karmelici.pl/> (dostęp: 10.03.2021).

⁷ *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

⁸ Dokument znajduje się w Archiwum Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL (Archiwum Diecezji Łuckiej, Zespół: Akta Parafialne, sygn. P42-10).

⁹ Na mocy ukazów carskich z 1 stycznia i 15 grudnia 1843 r. biskupstwa katolickie w Cesarstwie Rosyjskim zostały podzielone na klasy. Według nich ustalano wysokość uposażenia diecezji, biskupa, parafii i niższego duchowieństwa parafialnego. Parafie katolickie zostały podzielone na pięć klas, na podstawie których proboszczom ustalano pensję etatową w wysokości od 235 do 600 rubli rocznie. W praktyce większość parafii należała do klasy V. B. Kumor, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*, Kraków 1980, s. 306; S. Litak, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996, s. 78-79.

¹⁰ Miasto kaziennie – miasto rządowe.

berskiego [Gubernialnego] Żytomierza mil 40 graniczy na wschód i południe z parafią Sielecką na zachód z parafią Korytnicką na południe z parafią Turzyską. Ten kościół pod tytułem świętych Joachima i Anny za pobożnym staraniem śp. Jaśnie Wielmożnego księdza Adama Woyny Orańskiego biskupa bellinowskiego, proboszcza włodzimierskiego, sufragana kamienickiego w roku 1752 na miejscu spalonego drewnianego z cegły wymurowany, który w roku 1794, dnia 11 lipca w pożarze miasta ze wszystkimi ozdobami wewnętrznymi i zewnętrznymi spłonął. Mury pozostałe śp. Jaśnie Wielmożny Ludwik Wilga¹¹ wojewoda czernichowski za staraniem śp. W. Jmę P. księdza Tomasza Zdebińskiego¹² proboszcza włodzimierskiego odbudował, po czym znowu w roku 1800 dach ogniem spalił się i tu staraniem wymienionego proboszcza odbudowany gontami pokryty, trwał aż do roku 1833. W tym roku we wszczętym pożarze miasta wraz z probostwem i zabudowaniami spalił się. W roku 1836 za staraniem i pomocą śp. Jaśnie Wielmożnego Jmę księdza Michała Jana Piwnickiego¹³ biskupa łucko żytomierskiego, przy ofiarach acz szczupłych został dach gontami pokryty i ściany oknami opatrzone. Na wieżach dwóch frontowych w miejscu kopuł piramidalnych blachą pokrytych dano dla niedostatku funduszu daszki gontami pokryte z żelaznymi na wierzchu krzyżami. W takim stanie trwał kościół farny aż do 1853 roku zbliżający się do upadku. W tymże 1853 roku za staraniem Wielmożnego J[aśnie] księdza dziekana, proboszcza włodzimierskiego Jana Piotrowskiego¹⁴ przy szczupłych ofiarach ludu wierne-

¹¹ Wilga Ludwik herbu Bończa (1750?-1797) – wojewoda czernihowski (1783), rotmistrz Kawalerii Narodowej, ostatni starosta Grabowca k. Przemysła. Był synem Franciszka Fabiana Wilga herbu Bończa i Teofilii Jaruzelskiej herbu Ślepowron. Ożenił się z Marianną Potocką herbu Pilawa Złota, córką starosty lwowskiego Joachima Potockiego (†1764) i Ewy z d. Kaniewskiej. W 1762 r. był posłem na sejm z województwa belskiego oraz członkiem konfederacji Sejmu Czteroletniego. Odznaczony Orderem Orła Białego w 1783 r. i Orderem Świętego Stanisława w 1778 r. W. Bondyra, *Chronologia sejmików belskich w czasach saskich (1697-1763)*, „Res Historica”, (1999) z. 7, s. 14-67.

¹² Ks. Zdebiński Tomasz – proboszcz kościoła farnego śś. Joachima i Anny we Włodzimierzu. Po pożarze kościoła parafialnego w 1800 r. podjął się jego odbudowy.

¹³ Piwnicki Michał Jan (1771-1845) – biskup łucko-żytomierski. Urodził się w greckokatolickiej rodzinie, jako syn Franciszka i Zofii Michałowskiej. Szkołę średnią ukończył we Włodzimierzu Wołyńskim. Studia teologiczne odbywał na Uniwersytecie Wileńskim, jako alumn greckokatolickiego Papieskiego Seminarium Duchownego w Wilnie. Święcenia kapłańskie przyjął 5 listopada 1795 r. Jako neoprezbiter był wykładowcą w unickim seminarium we Włodzimierzu Wołyńskim i kaznodzieją w katedrze. W 1797 r. przeszedł na obrządek łaciński. Mianowany kanonikiem honorowym kapituły katedralnej kijowskiej, przejął funkcję sekretarza w kancelarii biskupiej w Żytomierzu. W maju 1824 r. car Aleksander I mianował ks. Piwnickiego koadiutorem diecezji łucko-żytomierskiej. Dopiero w lipcu 1826 r. otrzymał prekonizację papieską. Diecezją łucką zarządzał od 1827 r., a po śmierci arcybiskupa Cieciszowskiego (28 IV 1931) osiadł w Łucku na stałe. W tym czasie przeżywał represje carskie po upadku powstania listopadowego, kiedy dobra i majątki 28 klasztorów i seminarium duchownego w Łucku przeszły na skarb rosyjski. W 1844 r. władze carskie skasowały seminarium duchowne w Łucku, łącząc je z seminarium w Żytomierzu. Zmusiły również go do przeniesienia konsystorza i rezydencji do Żytomierza. Po śmierci biskupa Piwnickiego rozpoczęły się wakanse na stolicy biskupiej łucko-żytomierskiej. B. Kumor, *Piwnicki Michał*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, E. Roztworowski, Wrocław 1981, s. 605-606.

¹⁴ Ks. Piotrowski Jan (1811-1886) – proboszcz włodzimierski. Z parafii w Krzywiniu, gdzie pracował jako wikariusz, w 1845 r., awansował na komendarza w Białogrodzie, a od 1849 r. – pro-

go, mury kościoła przez kilkakrotne pożary zrujnowane, poprawione, zewnątrz i wewnątrz oczyszczone zostały. Dach na kościele, który był gontami kryty i zupełnie już popsuty, teraz cały kościół blachą pokryty i pokostem pomalowany. A z frontu kościoła na wieżach gdzie były daszki kryte gontami, zrobiono nowe kopuły pokryte blachą. W jednej z tych kopuł umieszczono sygnaturkę. A w roku 1856 po wtórnie pomalowano dach na kościele z kopułami. Kościół ten struktury podługowatej: z dwoma u frontu murowanymi na dach kościelny wyniesionymi wieżami. Od drzwi frontowych do ściany ołtarza wielkiego na długości łokci 45, szerokości z kaplicami 25, facjatę frontową, do miasta na południe obróconych, z kruchtą przy drzwiach frontowych galerią mającą. – W kruchcie okno duże zaszklone i żelazem zakratowane. Jedne drzwi dębowych fasowanych na pół otwierających się dwoje, jednymi wchodzi się po kilku stopniach od miasta a drugimi z ogrodu. Trzecie drzwi z okuciem i zamkiem do kościoła prowadzone. W kościele ołtarz wielki i pobocznych sześć, razem ołtarzów siedem. Po prawej stronie ołtarza wielkiego drzwi pojedyncze okute fasowane z zamkiem do skarbcu. Skarbiec pod sklepieniem z oknem jednym zaszklonym i żelazem zakratowanym, przy skarbcu komórka mała z drzwiami i zamkiem, bez okna z luchtem¹⁵ tylko w ścianie małe nad komórką i jej sklepieniem drzwi z zamkiem, którymi wchodzi się na skład górny pod sklepieniem z podłogą, jednym oknem bez szkła żelazem zakratowanym i jednym luchtem wąskim. Po lewej stronie ołtarza wielkiego jest zakrystia, z drzwiami pojedynczymi okutymi bez zamka, pod sklepieniem z podłogą, okna zaszklone i żelazem zakratowane, jedne z zakrystii drzwi pojedyncze z zamkiem do mieszkania proboszcza prowadzące, wychodzące z zakrystii do kościoła. Po prawej stronie jest ambona o snycerskiej roboty mozaikowo pokostowana częściowo pozłacana. – Nad drzwiami frontowymi kościoła na arkadzie zasklepionej jest chór, na którym są niewielkie organy o 9 głosach. Do chóru wejście po schodach drzwiami z ubocznej kaplicy kościoła. Po drugiej stronie pod chórem jest skarbczyk z drzwiami i zamkiem bez okna, z luchtem w ścianie, w którym bractwo utrzymuje niektóre sprzęty kościelne pod swym dozorem. Okien górnych dużych w kościele 8, mniejszych półowalnych zaszklonych i żelazem zakratowanych w pobocznych kaplicach cztery. Prezbiterium balustradą dębową ogrodzone. Nad ołtarzem wielkim framuga¹⁶, w murze przy niej przymurowane z dwoma pobocznymi wąskimi oknami zaszklonymi i zakratowanymi gdzie obraz Chrystusa Pana Ukrzyżowanego umieszczony. Pod całym kościołem jest grób z framugami zasklepiony. Siedem okien przy ziemi żelazem zakratowanych mających, do którego wejście z ogrodu od frontu kościoła. Dzwonnica obok frontu kościoła murowana. W jej trzech arkadach umieszone trzy dzwony, jeden duży, drugi średni, trzeci jeszcze mniejszy. W arkadzie górnej była sygnaturka, która przeniesiona w jedną kopułę nad kościołem.

boszcza. W 1850 r. został proboszczem parafii farnej śś. Joachima i Anny we Włodzimierzu. Od 1854 r. był dziekanem włodzimierskim, a w 1861 r. kanonikiem honorowym łuckim. Zmarł we Włodzimierzu. W.W. Żurek, *Kościół parafialny we Włodzimierzu Wołyńskim*, „Nasza Przeszłość”, 130 (2018) s. 207.

¹⁵ Lucht – otwór w murze do piwnicy, przez który wrzucano ziemniaki.

¹⁶ Framuga – wnęka w murze, w której osadza się okno lub drzwi.

Artykuł 2

Srebro

Puszka srebrna wyzłacana z koroną z cyborium ^a	2
Monstrancja srebrna pozłacana, kamykami ozdobiona	1
Monstrancja mniejsza miedziana, pozłacana czeskimi kamykami ozdobiona	1
Kieliszków srebrnych, w środku wyzłacanych sześć, całkiem wyzłacanych, z których jeden matową robotą przyozdobiony, trzy razem	9
Paten srebrnych wyzłacanych	10
Kielichów tombakowych ^b pozłacanych 3, paten takichże trzy, na obchód Bożego Ciała używanych	6
Lampka srebrna u sklepienia zawieszona przed wielkim ołtarzem	1
Pacyfikał ^c srebrny, kamykami czeskimi ozdobiony	1
Trybularz ^d z łódką srebrny z łańcuszkami mosiężnymi	2
Paten srebrnych pozłacanych z pokrywkami w bursach	2
Lichtarzów małych posrebrzanych, par	6
Lichtarzów stołowych po 2 świeczniki mających, para	1

1. **Ołtarz Wielki** na trzech gradusach, murowany, snycerską robotą pozłocony i lustrami przyozdobiony, w którym umieszczono cymborium, gdzie się konserwuje Przenajświętszy Sakrament, przed którym w lampie srebrnej, w sklepieniu zawieszonej, światło się pali. Nad ołtarzem jest framuga, w której obraz Chrystusa Pana Ukrzyżowanego na płótnie na wzór Milatyńskiego¹⁷ odmalowany. Tło ob-

^a Cyborium, puszka – naczynie do przechowywania lub przenoszenia Najświętszego Sakramentu. W cyborium umieszczonym w tabernakulum przechowuje się „małe” Komunikanty do rozdzielania wiernym. Na puszkę nakłada się welon, znak czci dla Najświętszego Sakramentu. Możliwa jest adoracja Najświętszego Sakramentu w cyborium wystawionym na ołtarzu. *Cyborium, puszka*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 55-56.

^b Tombak, mosiądz czerwony – to stop miedzi (powyżej 80 %) z cynkiem. Ma barwę żółtą przypominającą złoto. Jest mało wartościowy, a dla odróżnienia od złota na biżuterii z tombaku wybija się znak probierczy **MET**. Stosowany głównie jako imitacja złota do wyrobów artystycznych i jubilerskich, instrumentów muzycznych i naczyń liturgicznych.

^c Pacyfikał – typ relikwiarza o kształcie krzyża, medalionu, monstrancji prostokątnej lub owalnej tabliczki ze stopką, służący do przekazywania znaku pokoju. Wykonywany był z drewna, z kości słoniowej, srebra o bogatej ornamentyce i umieszczano w nim relikwie. M. Konieczny, *Pacyfikał*, w: EK, t. 14, red. E. Gigilewicz, Lublin 2010, kol. 1092-1093.

¹⁷ Obraz Pana Jezusa Milatyńskiegooprywiózł ok. 1700 r. z Rzymu prowincjał dominikanów o. Józef Mocarski i podarował go krewnej Joannie Krzeczowskiej. Pół wieku wizerunek był w rękach prywatnych – u Sobieszańskich w Nowym Stawie koło Kamionki Strumiłowej, w archidiecezji lwowskiej. W 1745 r., gdy ciężko zachorował syn Sobieszańskich – Jan Nepomucen, jego matka Magdalena położyła obraz do łóżeczka, a dziecko powróciło do zdrowia. Z wdzięczności za cud małżonkowie zawiesili obraz w domowej kaplicy, do której zaczęli przybywać pielgrzymi. Kiedy

razu osłania blacha posrebrzana z wyciskami planet niebieskich. Krzyż, przepaska i korona pozłacana. Nad tym ołtarzem obraz niewielki Najświętszej Marii Panny Loretańskiej, w szacie pozłacanej i posrebrzanej z 12 gwiazdkami pozłacanymi. Tło obrazu aksamitne różowe wybladłe ramy, pozłacane, wota przy tym ołtarzu:

– w formie serc różnej wielkości srebrnych	5
– w formie tabliczek czworobocznych	3
– w formie nogi	2

2. Ołtarz Pana Jezusa Nazareńskiego, blat stolarskiej roboty pokostowany, z herbem kapucyńskim u dołu, w środku malowany.

Nad ołtarzem w framudze statua Chrystusa Pana Nazareńskiego z koroną na głowie, w kształcie cierniowej, srebrna	1
Wotów na pasie z obu stron Pana Jezusa zawieszonych srebrnych serc różnej wielkości	34
Tabliczek czworobocznych	9
W formie nogi różnej wielkości	13
W formie ręki	2
Krzyżyków małych	10
Pierścionków starych	3
Na zasuwie obraz św. Franciszka korona srebrna	1

3. Ołtarz Trójcy Przenajświętszej murowany, obraz na płótnie malowany

W ołtarzu wota w formie serc maleńkich 2; w formie tabliczki 1	3
Cherubinów posrebrzanych	2

Na zasuwie obraz św. Stanisława Biskupa.

dwa lata później syn Sobieszczęzańskich ponownie zachorował, zwrócono się również z modlitwą do wizerunku. Miały wówczas miejsce cudowne zjawiska (krople krwi spływające z lewej ręki Pana Jezusa, jasny promień z obrazu). Komisja abpa Mikołaja Ignacego Wężyckiego, metropolity lwowskiego, uznała obraz za łaskami słynący. Metropolita polecił przenieść obraz do kościoła karmelitów bosych w Milatynie. Uroczysta translacja odbyła się w wigilię Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – 14 sierpnia 1747 r. Od tej pory słynący łaskami wizerunek znany jako „Pan Jezus Milatyński”, cieszył się wielką czcią. Rozszerzający się kult zrodził potrzebę wybudowania nowej świątyni (1777-1790). W dniu 17 czerwca 1791 r. przeniesiono do niej cudowny obraz. W 1920 r. wizerunek został wywieziony do Lwowa, z obawy przed bolszewikami. Podczas II wojny światowej obraz zakopano, a następnie ukryto w Kurii Metropolitalnej we Lwowie. W 1945 r. wizerunek wywieziono do kościoła misjonarzy na Kleparzu w Krakowie. Sanktuarium w Milatynie po II wojnie światowej zostało zamknięte. W 1990 r. władze lokalne przekazały kościół Ukrainińskiej Autokefalicznej Cerkwii Prawosławnej. Nowi użytkownicy świątyni zlikwidowali pozostałości wyposażenia i wystroju przedwojennego sanktuarium. M. Pabis, *Obraz Miłosiernego Jezusa z Milatyna*, <http://slowopolskie.org/obraz-miosierneho-jezusa-z-milatyna/> (dostęp: 23.07.2021).

4. Ołtarz N. Marii Panny Niepokalanego Poczęcia, stolarskiej roboty, pokostowany z herbem u dołu zakonu kapucyńskiego. Nad ołtarzem w framudze statua Najświętszej Panny, snycerskiej¹⁸ roboty, połączony – pozlótką malowana. Na zasuwie obraz św. Antoniego z Padwy.

Wotów srebrnych w formie serca	3
Napierśnik oficerski	1

5. Ołtarz N. Panny Szkaplerznej, stolarskiej roboty, obraz N. Panny z Panem Jezusem na lewym ręku trzymającej, niewielki na płótnie w ramach, snycerskiej roboty, połączonych, zwierciadlanym szkłem przyozdobionych, w szacie posrebrzanej w koronach dwóch z promieniami położonymi.

Wota przy tym ołtarzu tabliczek czworobocznych mniejszych i większych srebrnych	7
W formie serca	6
Krzyżyk w paciorek ze szkła czeskiego	1
Szpilka z kamykami czesкими	1
Bursztynow jeden sznurek, paciorki i perełki w kompozycji	
Obraz św. Józefa na zasuwie	

6. Ołtarz św. Jana Nepomucena, stolarskiej roboty, w środku murowany. Obraz na płótnie ramami czarno politerowanymi przyozdobiony. Na zasuwie obraz Świętych Fabiana i Sebastiana.

7. Ołtarz św. Tekli, panny i męczenników murowany. Obraz na płótnie w ramach czarnych brzegiem połączonych. Na zasuwie obraz św. Erazma biskupa¹⁹.

Obrazy po kościele i w prezbiterium rozwieszzone

Obraz okrągły w ramach pokostowany świętych Joachima i Anny, znamię tytułu kościoła	1
Obraz Pana Jezusa w koronie cierniowej z trzcina	1
Obraz Pana Jezusa Boremelskiego ^e	1

¹⁸ Snycerstwo – rzemiosło artystyczne, sztuka rzeźbienia w drewnie, dawniej także w kamieniu.

¹⁹ Erazm – biskup, męczennik, jeden z czternastu wspomoczenieli, święty. Zmarł w III lub na początku IV wieku w Formii (prowincja Latina). W krajach śródziemnomorskich czczony jest jako patron marynarzy i żeglarzy, a powszechnie jest wzywany w niebezpieczeństwie burzy, piorunów oraz w chorobach. Jako biskup w ikonografii przedstawiany jest w mitrze i z pastorałem. Jako męczennik z rozdartym brzuchem i wnętrznościami nawiniętymi na kołowrót. W sztuce polskiej przedstawiony jest w towarzystwie św. Sebastiana na skrzydle ołtarza z ok. 1450 r. z wrocławskiego kościoła św. Elżbiety, a jako biskup z kołowrotem w ręku na polichromii na ścianie zakrystii kościoła św. Mikołaja w Brzegu (XV wiek). A. Bazieli, M. Jacniacka, *Erazm św.*, w: EK, t. 4, red. R. Łukaszczyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 1061-1062.

^e Obraz Pana Jezusa Boremelskiego z kościoła parafialnego Świętej Trójcy w Boremlu nad Sty

Obraz Chrystusa Pana Uśpionego	1
Obraz św. Piotra i Pawła	1
Obraz św. Rocha z krzyżem w ręku i sakwami na plecach	1
Obraz Najświętszej Panny Bolesnej	1
Obraz św. Magdaleny	1
Obraz nad zakrystią św. Bernarda dzieci trzymającego	1
Obraz nad drzwiami do skarbcza św. Franciszka klęcząc modlącego się	1
Obraz Chrystusa Pana świat w ręku trzymającego	1
Obraz N. Marii Panny Niepokalanego Poczęcia	1
Obraz niewielki w ramach stolarskiej roboty Zofii św. z trzema córkami: wiarą, nadzieją i miłością	1
Obraz Jezusa Marii Józefa Świątych	1
Obraz koronacji N. Marii Panny, stary	1
Obraz Chrystusa Pana pod krzyżem upadającego	1
Obrazów niewielkich stacji Chrystusa Pana	15

Cyna

Lichtarzów cynowych dużych popsutych	2
Lichtarzów cynowych dużych na ołtarzach	36
Lichtarzów małych par	8
Lawaterz ^f cynowy do umywania rąk z kapliczką takąż	1

rem, ok. 35 km na południe od Łucka. Murowaną świątynię ufundowali w 1782 r. Franciszek Czacki (1727-1787) wraz z żoną Kunegundą z Sanguszków, a w sierpniu 1785 r. przeniesiono do niego wizerunek z ich domowej kaplicy. Na obrazie Chrystus przedstawiony jest na tle nakładających się na siebie krzyże. Kościół w 1830 r. został przekazany Cerkwii prawosławnej, a w 1920 r. został odzyskany przez katolików. W czasie II wojny światowej ponownie przejęli go prawosławni, a w 1943 r. uszkodzili nacjonaliści UPA. Po wojnie kościół został zamknięty, a w 1955 r. rozebrany. Cudowny obraz Chrystusa z Boremla zaginął. Kopia wizerunku znajduje się w kościele Matki Bożej Zwycięskiej w Warszawie na Kamionku. T. Kukiz, *Wołyńskie Madonny i inne obrazy sakralne z diecezji łuckiej*, Białe Dunajec 1998, s. 176-177; G. Rąkowski, *Wołyń Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, Pruszków 2005, s. 219-220.

^f Lawaterz – naczynie najczęściej w kształcie ozdobnej misy kamiennej lub metalowej, służące do polewania rąk przy obrzędach liturgicznych. W kościołach umieszczone było zazwyczaj w zakrystii, w klasztorach przed wejściem do refektarza.

Vaskulum ^g pojedynczych 4; spajanych 1; pojedynczych 2; razem	7
Vaskulum cynowe do umywania palców	1

Miedź, mosiądz, żelazo

Trzy niewielkie krzyże na ołtarzach, posrebrzane	3
Kociołek miedziany na wodę świeconą, do chrztu św. i łyżeczka posrebrzana	2
Kociołek miedziany na wodę św., do asperii	1
Kropielniczek miedzianych na wodę święconą, w kruchcie	2
Trybularz, łódka i łyżeczka mosiężne	3
Żelazko do pieczenia opłatków	1
Żelazko do wyciskania hostii i komunikantów	2
Sygnaturka i dzwonek duży w skarbcu na górze	2
Dzwonek przy drzwiach zakrystii	1
Dzwonków przy ołtarzach mniejszych i większych 4, zepsutych 2	6

Sprzęty drewniane i inne

Portatylów ^h kamiennych w drzewo oprawnych po ołtarzach	5
Krzyż duży do procesji i drugi przy drzwiach kościelnych	2
Krzyżyków niewielkich na ołtarzach, drewnianych	5
Krzesło bejcowane 1, taboretów 2 w pokrowcach z włóczki kolorowej, krzesło politurowane 1	4
Taboret aksamitem obity	1
Lasek blachą mosiężną powleczonych z cyframi Jezusa i Marii	2
Ławek małych oddziałów	3
Szafka w murze z drzwiczkami i zamkiem, błękitno pomalowana, w której wodę i oleje św. do chrztu św. konserwują się	1

^g Vasculum (z łac. małe naczynie) – niewielkie naczynie z wodą ustawione przy tabernakulum. Służy do obmycia palców przez szafarza po udzieleniu Komunii Świętej. *Vasculum*, w: Krzyżewski, Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, s. 152.

^h Portatyl (łac. portatile przenośny) – ołtarz przenośny, niewielkich rozmiarów, na którym celebrowano msze św. poza świątynią. W liturgii wykorzystywane od III wieku. Od 1892 r. w ołtarzu lub portatyli musiały być umieszczone relikwie co najmniej 2 męczenników. Sprawowanie Eucharystii bez portatyli poza kościołem było zabronione. W warunkach wojny funkcję portatyli zastępował płócienny korporał z zaszytymi relikwiami. Po Soborze Watykańskim II obowiązek używania portatyli został zniesiony. K. Cichoń, M. Konieczny, *Portatyl. 1. W obrzędach religijnych*, w: EK, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, kol. 7-8.

Szafka bracka, gdzie świece składają z podwójnymi drzwiami i zamkiem w murze, na niebiesko pomalowana	1
Ołtarzyków pomalowanych, procesjonalnych	2
Chorałwi krzyżowych starych	6
Sztandarowych materialnych i kolorowych	2
Żałobna marynessowa	1
Ławek miejscowych po ławek 3, oddziałów 2, większych po ławek 2, oddziałów 2, razem	4
Małych ławek	5
Konfesjonałów 2, a trzy starych wyniesiono do dolnego składu	5
Skarbonka bracka	1
Skarbona do muru przykuta w kruchcie, dla składania jałmużny ubogim	1
Druga z napisem rosyjskim przez magistrat włodzimierski, przykuta w kruchcie	1
Szafa w murze z drzwiami na pół otwierającymi się z zamkiem w zakrystii	1
Komoda z 8 szufladami na aparaty kościelne perłowo pomalowana, nad komodą wyżej 3 szafki okute z zamkami, niżej szufladek mniejszych i większych 7	7
Komoda z 4 szufladami ceratą pokryta w skarbcu	1
Druga podobnie z 4 szufladami, stara popsuta	1
Pulpit do modlenia się, kobiercem pokryty	1
Na pulpicie tablica z modlitwami, w ramach za szkłem	1
Skrzynka okuta na lampy	1
Skrzynek okutych na vascula	2
Burs ¹ kolorowych ze stułami	2
Krucyfiks w bursie drewniany z korpusem pozłacanym po końcach z blaszkami srebrnymi	1
Dzwonek	1
Umbrakulum ² na muszlinie, szychem wyszyte i drugie w na kanwie włóczkami	2
Baldachimów, czyli parasolów	2
Chrystus Pan Zmartwychwstały z chorałwią w ręku	1

¹ Bursa – rodzaj kwadratowej teczki używany do Mszy Świętej lub przenoszenia wiatyku. Bursa mszalna, do której wsuwało się korporał, w którym przynoszono Najświętszą Postać do ołtarza w specjalnym naczyniu. Dostosowana jest do koloru szat liturgicznych, często w górnej części ozdobiona symbolami liturgicznymi. Bursa zamknięta służy do przenoszenia Najświętszego Sakramentu (Komunii Świętej) do chorych. Z. Zalewski, *Bursa*, w: EK, t. 2, Lublin 1985, kol. 1225-1226.

² Umbrakulum – parawanik zasłaniający monstrancję z Najświętszym Sakramentem, wystawioną podczas uroczystych obrzędów liturgicznych.

Pan Jezus, który się do grobu wkłada z chorągiewką	1
Paschał	1
Latarni trójkątnych na rączkach, okuty bez szkła	4
Latarnia czworoboczna ręczna, popsuta	1
Kufer okrągły, okuty stary	1
Poduszek pod mszał na ołtarzach, starych	6
Pulpitów pod Mszał	4
Dywanów różnej wielkości i koloru, mniejszych i większych	10
Dywanów starych, niezdatnych	2
Dywan amarantowy na stopniach wielkiego ołtarza, ze szlakiem włóczkowym	1

Ornaty

Ornatów białych z rekwizytami	17
Ornatów białych bez rekwizytów	8
Ornatów koloru z rekwizytami	13
Ornatów fioletowych z rekwizytami	5
Ornatów fioletowych bez rekwizytów starych	3
Ornatów zielonych z rekwizytami starych	2
Ornatów zielonych bez rekwizytów starych	6
Ornatów czarnych, starych 5 nowo przybyłych 2	9
Ornatów różnego koloru starych do użycia niezdatnych	7
Kap różnego koloru 16, jedna białego koloru przybyła	17

Dalmatyki

Białych dalmatyk	1
Czerwonych	1
Fioletowych	1
Czarnych	1
Zielonych, starych niezdatnych do użycia	3
Różowych starych	1

Bielizna kościelna

Alb różnych płóciennych i perkalowych	25
Obrusów różnych z tymi, co na ołtarzach	55
Ręczników do lawaterza	5
Ręczników do ołtarzy	23
Humerałów ^k 16, korporałów 35	51
Puryfikaterzów ^l 63, komeżek 14	77
Firank kolorowych i białych	22
Szalików kolorowych	5
Sukienek materialnych na wizerunek Jezusa Nazareńskiego	3
Sukienek na puszkę	2
Antepediów z tymi co przy ołtarzach kolorowych	12
Zasłona do monstrancji petynetowa	1
Chustka jedwabna kolorowa stara	1

Artykuł 3

Książki kościelne i parafialne

Mszałów Rzymskich 2, rekwiálních 2	4
Rytuał Rzymski 1, agenda do administrowania sakramentów	2
Książ metrycznych, jako to: chrztów, pogrzebów, ślubów i egzaminów przedślubnych, od roku 1827 po rok 1861 jest w całości	32
Książ procesów 3, status animarum 5	8
Książ obligów odprawionych i zapowiedzi ślubnych	3
Wizyt generalnych	6
Książ percepty i ekspensy ^m	2
Opisanie kościoła w roku 1844	1

^k Humerał (z łac. humerus – ramię, barki) – biała chusta nakładana przez sprawującego liturgię na ramiona pod albę, która stanowi element stroju liturgicznego. Ma za zadanie zakrycia zwykłego ubioru wokół szyi. W liturgii upowszechnił się w IX wieku, symbolizując hełm zbawienia – kapłan zarzucał humerał na głowę, a następnie opuszczał go na ramiona. *Humerał*, w: Krzyżewski, Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, s. 52.

^l Puryfikaterz (z łac. purificatio – oczyszczenie) – złożony potrójnie ręczniczek koloru białego, należący do kościelnej bielizny liturgicznej. Służy do oczyszczenia (wytarcia) naczyń liturgicznych: kielicha, pateny, puszeki, używanych do sprawowania liturgii i sakramentów świętych oraz palców. Po Soborze Watykańskim II puryfikacji nie dokonuje się na ołtarzu, lecz na boku ołtarza lub kredensie przez kapłana, diakona lub akolitę. A. Pleskaczewska, *Puryfikacja*, w: EK, t. 16, kol. 930-931.

^m Precepta i ekspensa – księgi rachunkowe dochodów i wydatków.

Artykuł 4

Bractwo kościelne i ich obowiązki

Bractwo Trójcy Przenajświętszej przy kościele włodzimierskim, od dawnych czasów wprowadzone, obowiązane jest w każdą niedzielę i święto śpiewać koronkę do Trójcy Świętej, w czasie procesji i eksportacji ciał, asystować ze świecami, oraz inne uczynki miłosierdzia i pobożności spełniać. Ma ku temu celowi osobny skarbczyk na rzeczy i światło, osobną skarboneę na eleomożnę²⁰.

Katafalk o 3 stopniach	1
Sukno czarne do przykrywania katafalku i mar	1
Mar drewnianych	2
Trumien obitych starych	2
Orłów drewnianych pod trumny	4
Sznur grobowy	1
Kolumn do lamp z żelazkami	2
Lamp szklanych	50

Artykuł 5

Porządek nabożeństwa

Każdego dnia o godzinie 9 dzwonią na Mszę świętą. O 9:30 przy odgłosie organów odprawia się Msza św. czytana, a niekiedy śpiewana. W wigilię niedziel i świąt odprawiają się nieszpory, letnią porą o godzinie 4, zimową o 3. W dni zaś niedzielne i świąteczne nabożeństwo rozpoczyna się o godzinie 8 dzwonieniem na Jutrznie. Po odprawieniu Jutrzni śpiewanej suplikacja i pieśń *Przed oczy twoje Panie*. Potem prymaria²¹, podczas której przy organie śpiewają się godzinki, po których koronkę do Trójcy Przenajświętszej śpiewa się przez zebrane bractwo. W pół do 11 dzwoni się na sumę a o 11 rozpoczyna się suma. W dni uroczyste odprawia się z wystawieniem Przenajświętszego Sakramentu i procesją. Po Credo w dni uroczyste i niedzielne ma się do ludu stosowną naukę, po której odmawiają się akty wiary. Nieszpory w dni niedzielne śpiewane z organem o godz. 4, a we wszystkie dni uroczyste z wystawieniem Najświętszego Sakramentu. W ciągu roku w dni uroczystości Dworu Jego Imperatorskiej Mości, równie jak w dni niedzielne i świąteczne po sumie, w obu zgromadzonego ludu, przy odgłosie dzwonów, odprawia się ustawami przepisane, dziękczynne modły za panującego monarchę i cały Najjaśniejszy dom jego. Każdego dnia, rano, w południe i w wieczór dzwoni się na Anioł Pański.

²⁰ Elemosina (łac.) – miłosierdzie, jałmużna, darowizna na rzecz Kościoła.

²¹ Prymaria (łac. *prymaria missa*) – pierwsza Msza Święta poranna, sprawowana w kościele parafialnym w niedziele i święta.

Artykuł 6

Opisanie probostwa i innych budowli

Probostwo do zakrystii kościelnej przytykające i z nią się korytarzem pod sklepieniem łączące, ma z dworu od północnej wchodzące do sieni drzwi i drugie drzwi w sieniach do ogrodu, okute z zamkami. W sieniach podłoga i ściel z tarcic²². W korytarzu do zakrystii przylegającym okien dwa zasklonych i żelazem zakratowanych. W podłodze drzwi do lochu niewielkiego murowanego. Po drugiej stronie sieni dwa pokoje na pół przeszalowane, z jednym piecem, podłoga i ściel z tarcic, drzwi pięcioro z okuciem i zamkiem. Okien z okuciem i zamkami dubeltowych pięć. W sionkach drzwi do ogrodu okute z zamkiem, okno pojedyncze jedno. Całe probostwo nowymi gontami²³ pokryte w roku 1853. Kuchnia tuż przy probostwie niewielka pod sklepieniem, okno jedno, piec kuchenny i ogrzewalny, naprzeciw spiżarnia pod sklepieniem, drzwi czworo z okuciem, jedne z zamkiem. Obok kościoła oficyna²⁴ o dwóch piętrach murowana, w której teraz J[ąśnie] ksiądz wikary mieszka, ma dwa pokoje niewielkie, cztery okna, z podłogą i ścielą, piec ogrzewalny, sień niewielka, wejście po schodkach. Na dole piekarnia z jednym oknem, piecem piekarnianym i ogrzewalnym, sień mała. W podłodze są drzwi do lochu murowanego, naprzeciw stajenka z piecem ogrzewalnym i jednym oknem. Dach na tym zabudowaniu gontami nowymi pokryty. Z tą oficyną łączą się mury, przez ogień i dawność czasu spustoszone. Przy tych murach spustoszonych przybudówki porobili i mieszkają Jaś Brylant, Srul Linder. Z drugiej strony od dziedzica mieszka Paweł Dąbrowski. Stajnia i wozownia długości sążni²⁵ 9, z trzech stron ze słupów i opulek²⁶ dębowych do muru przybudowana, pokryta tarcicami. Druga niegdyś oficyna, a teraz szpital, w jednej połowie dach się obłamał i zupełnie zrujnowana, a w drugiej połowie mieszkają dziady, którzy usługują przy kościele. Od szpitala do kościoła oddzielają mury pokapucyńskie. Ogród od południa i zachodu przy kościele będący, ma statuę kamienną kolorami pokostowaną Najświętszej Panny Marii Niepokalanego Poczęcia i figurę drewnianą zielono pomalowaną, gdzie w czasie uroczystości chodzi procesja.

²² Tarcica – materiał drzewny uzyskiwany z pocięcia okrągłaków drzewa równolegle do ich osi podłużnych. Tarcicą nazywa się także jedną z desek otrzymanych za pomocą takiego przecięcia okrągłaka.

²³ Gonta – deszczulki drewniane z drewna iglastego w kształcie klina, do wykonywania pokryć dachowych lub szalowania zewnętrznych ścian budynków. Pokrycie dachu gontami polega na układaniu ich na łątach, wciskaniu ostrej krawędzi jednego gonta we wpust drugiego i przybijaniu ich do łąt.

²⁴ Oficyna – boczne skrzydło budynku lub wolno stojący budynek w pobliżu budowli centralnej (kamienicy, pałacu, kościoła), najczęściej o przeznaczeniu gospodarczym, mieszczącym pokoje dla służby, rzadziej pokoje gościnne.

²⁵ Sążeń – dawna jednostka długości, używana od początku XX wieku, równa rozpiętości rozstawionych ramion. W Polsce sążeń wynosił ok. 1,7 m.

²⁶ Opulek – drzewny materiał budowlany uzyskiwany z przelupanych grubszych objętościowo drzew, używany w budownictwie. Także opałowe drewno odpadowe.

Ogrodzenie kościoła i ogrodu.

Od oficyny przy kościele blisko będącej, do dzwonnicy, jest muru łokci 18, w którym furtka na zawiasach z klamką naprzeciw drzwi kościelnych. Od kruchty kościelnej do bramy przy dzwonnicy będącej jest muru łokci 20, w którym jest furtka drewniana na zawiasach z zamkiem, do ogrodu prowadzące. Przy drodze od południa, począwszy od bramy, jest muru łokci 70. Parkanu nowego drewnianego naokoło ogrodu będące łokci 300 aż do muru kapucyńskiego.

Artykuł 7

O placach, polach i sianozęciach

Plac na przedmieściu Włodzimierza zwanym Kropiwszczyzna, gdzie niegdyś był folwark należący do probostwa. Ogród z drzewem owocowym, teraz utrzymuje czynsz Urban Celiński.

Na północ tego folwarku są trzy ogrody, jeden trzyma Andrzej Pawłowski, drugi Michał Pawłowski. Na trzecim ma dom starozakonny Jaś Wasserman.

Za miastem ku wschodowi na Zakrzewszczyźnie dwa ogrody składają jeden, na którym pobudował się i mieszka Salutryński.

Dwa ogrody na Wasylowszczyźnie, na których ma dom własny Lewandowski.

Ogród na Zapietniczu, utrzymuje za czynsz Laskowski mieszczanin.

Ogród, na którym ma dom doktor Słodkoski.

Placów cztery przed kościołem księży bazylianów, na których są zabudowania i mieszkają

1 – Sławetny Weremkowicz

2 – Irko Jubiler

3 – Starozakonny Wandalowicz

4 – pusty

Blisko tych placów nad drogą, naprzeciw murów spalonych, jest plac, na którym ma dom własny.

Plac naprzeciw byłego zamku, frontem do drogi i kramów obrócony, ma dom starozakonny Rajtem Suderu.

Placów trzy w rynku na klitki ofiarowane, niezajęte, dla nowego rozporządzenia.

Plac nad smoczą rzeczką, gdzie była dawniej winnica, ma dom mieszczanin.

Plac na Zawalu obok rogatki.

Plac na Zawalu, na którym organista Hussarski pobudował się i mieszka, jest niewielki ogród i kawałek łąki.

Na Zapietniczu są dwa place, na których mają owe domy mieszczanie Prokop Drozdowicz i Jędrzej Martynowicz.

Takowi czynszownicy regularnie w terminach, dla biedności nie wypłacają czynszu.

Pola

<u>Pola</u>	<u>Łokciów</u>
Przed i za Pieszczańicą	2
Przy Werbskim Gościńcu	2
Łanek Trociów Kąt	1
Łanek zwany J.S. Fury pole	1

Łanek na Hugołowszczyźnie	1
Trzy łanki na Zawalu	3

Te pola piaszczyste, gnoju wymagające, odłogiem leżą i żadnego dochodu nie przynoszą.

Sianożęcie. Łopuszczyzna zwana pod Chobułtową na kosiarzy	15
Na Zapietniczu od Tomasza Koziki nadana na kosiarzy	18

Artykuł 8

Dochody księdza proboszcza

Pobiera od rządu rocznie rubli srebrnych 275.

Remanentu żadnego nie było na gruncie i nie znajduje się.

Artykuł 9

Obowiązki funduszowe

Co niedziela i święto za parafian Msza św.	1
Co tydzień za fundatorów żywych i umarłych Msze św. czytane	1
Co roku w oktawę Wszystkich Świętych aniwersarz ⁿ	1

Artykuł 10

Opisanie parafii i kaplic

Parafia włodzimierska składa się z miasta powiatowego Włodzimierza i 25 wiosek. Liczy parafian dusz męskich, sposobnych i niesposobnych do św. sakramentów. Dusz żeńskich 793 a w ogóle dusz męskich i żeńskich. Ma w swoim zarządzeniu publiczną kaplicę drewnianą we wsi Ochnowce. Aparaty i inne rekwizyty są miejscowe, w dobrym porządku utrzymane, z indultem pasterskim.

Artykuł 11

Duchowieństwo i służba kościelna

Proboszcz i dziekan ksiądz Jan Piotrowski, lat 50, kapłańska 21.

Organista Felicjan Husarski	Lat 35
Zakrystian Feliks Szetawski	Lat 75
Kalikancista głuchoniemy Jędrzej	Lat 54
Służący do Mszy św. Ignacy Szpytoski	Lat 19
Furman Antoni Sadowski	

ⁿ Aniwersarz (łac. anniversarium, rocznica) – liturgiczne wspomnienie w Kościele rzymskokatolickim z racji śmierci, wyboru papieża, święceń biskupich i kapłańskich, zawarcia małżeństwa, poświęcenia kościoła. Z tej okazji odprawiana jest Msza Święta z specjalnym (własnym) formularzem, a przynajmniej z własnymi modlitwami, a także oficjum lub błogosławieństwo osób obchodzących rocznicę lub jubileusz. W. Danielski, R. Niparko, *Aniwersarz*, w: EK, t. 1, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sulowski, Lublin 1985, kol. 617-619.

Po wizycie 1866 roku przybyło ziemi dziesięcin 33, z których 4 żadnego dochodu nie przynoszą. Z części wsi Olufoczyna odstąpionych na kasnę²⁷.

Proboszcz włodzimierskiego farnego kościoła ks. Jan Piotrowski.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Opracowania

- Bazielich Antoni, Maria Jacniacka, *Erazm św.*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszczyk, L. Bienkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1985, kol. 1061-1062.
- Bondyra Wiesław, *Chronologia sejmików belskich w czasach saskich (1697-1763)*, „Res Historica”, (1999) z. 7, s. 14-67.
- Brukowicki Piotr, *Cudowny obraz Pana Jezusa w Milatynie Nowym. Historia obrazu, laski i cuda*, Brody 1910.
- Cichoń Krzysztof, Konieczny Mariusz, *Portatyl. 1. W obrzędach religijnych*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, kol. 7-8.
- Cyborium, puszka*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 55-56.
- Danielski Wojciech, Niparko Romuald, *Aniwersarz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 1, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszczyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 617-619.
- Dębowska Maria, *Diecezja łucka i żytomierska w pierwszych latach istnienia. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2014.
- Hamryszczak Artur, *Canonical visitations as a historical source*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 105 (2016) s. 53-62.
- Humeral*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 52.
- Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.
- Kukiz Tadeusz, *Wołyńskie Madonny i inne obrazy sakralne z diecezji łuckiej*, Biały Dunajec 1998.
- Kumor Bolesław, *Piwnicki Michał*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 26, red. E. Roztrowski, Wrocław 1981, s. 605-606.
- Kumor Bolesław, *Ustrój i organizacja Kościoła polskiego w okresie niewoli narodowej 1772-1918*, Kraków 1980.
- Litak Stanisław, *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 roku. Struktury administracyjne*, Lublin 1996.
- Litak Stanisław, *Wstęp*, w: *Akta wizytacji generalnej diecezji inflanckiej i kurlandzkiej czyli piltyńskiej z 1761 roku*, Toruń 1998, s. IX-XXIII.
- Modzelewska Bożena, *Łucko-Żytomierska Diecezja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 11, red. E. Ziemann, Lublin 2006, kol. 603-604.
- Modzelewska Bożena, *Łucka Diecezja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 11, red. E. Ziemann, Lublin 2006, kol. 589-600.
- Modzelewska Bożena, *Włodzimierz Wołyński*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 811-812.
- Nitecki Piotr, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000.

²⁷ Kasna – obecnie skarb państwa. Tutaj dochód z dziesięciny przejął rząd Imperium Rosyjskiego.

- Pleskaczewska Anna, *Puryfikacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 16, red. E. Gigilewicz, Lublin 2012, kol. 930-931.
- Rąkowski Grzegorz, *Wołyń. Przewodnik krajoznawczo-historyczny po Ukrainie Zachodniej*, Pruszków 2005
- Sitarz Mirosław, *Wizytacja*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 20, red. E. Gigilewicz, Lublin 2014, kol. 737-378.
- Vasculum*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 152.
- Zalewski Zbigniew, *Bursa*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyczyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, kol. 1225-1226.
- Żurek Waldemar Witold, *Kościół parafialny we Włodzimierzu Wołyńskim*, „Nasza Przyszłość”, 130 (2018) s. 203-224.

Netografia

- Pabis Mieczysław, *Obraz Miłosiernego Jezusa z Milatyna*, <http://slowopolskie.org/obraz-miosierneho-jezusa-z-milatyna/> (dostęp: 23.07.2021).
- Kościół św.św. Joachima i Anny we Włodzimierzu Wołyńskim*, <http://wlodzimierz.karmeli-ci.pl/> (dostęp: 10.03.2021).

ПАРАФІЯ ФАРНОГО КОСТЕЛУ СВ. ЙОАКИМА І АННИ У ВОЛОДИМИРІ-ВОЛИНСЬКОМУУ 1864 Р.

Резюме

Фарний парафіяльний костел у Володимирі-Волинському своєю історією сягає половини XV століття: спочатку дерев'яний, потім – мурований. Він тричі ставав у полум'ї пожеж – у 1736, 1800 і 1833 роках. Пастирське служіння в цьому храмі від 1751 року здійснювали Отці Капуцини, які оселилися у монастирі, що згодом було збудовано біля костелу. Після ліквідації монастиря Отців Капуцинів царською владою в 1832 р., удобу репресій, що вирували після повстань, опіку над парафією перейняло біле духовенство. Парафія пережила важкі роки Другої світової війни. У 1958 р. її таки ліквідували комуністи. Сакральна будівля повернулася до законних власників – католиків – допіру на початку 1992 року. Дотепер пастирське служіння в костелі здійснюють монахи зі Згромадження Братів Пресвятої Діви Маріїз гори Кармель, тобто кармеліти.

Ключові слова: Володимир-Волинський, історія Церкви, історія Луцько-Житомирської дієцезії, інвенторії парафіяльних храмів

Переклад Вячеслава Криштала

**THE PARISH OF SAINTS JOACHIM AND ANNE
IN VOLODYMYR-VOLYNSKYI BASED ON THE ACCOUNT OF 1864**

Abstract

Parish church in Volodymyr-Volynskyi was built in the half of the 16th century, as a wooden and brick structure which was burnt three times: in 1736, 1800, and 1833. The church was ministered by Capuchin friars from 1751, who lived in a convent built near the church soon afterward. When the convent was closed by the tsarist authority in 1832 during post-uprising repression, the parish was ministered by diocesan clergy. It survived the difficult times of World War II. In 1958 it was suppressed by communists. The church returned to its rightful owners – the Catholics at the beginning of 1992. It has been ministered by priests of the Order of the Brothers of the Blessed Virgin Mary of Mount Carmel, called Calced Carmelites to the present day.

Keywords: Volodymyr-Volynskyi; Church History; history of the Lutsk-Zhytomyr diocese; parish churches inventory

Translated by Maria Furtak